

БАГАТОГРАННІСТЬ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ІВАНА ЛЕВИНСЬКОГО

Надія Барановська

Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національний університет "Львівська політехніка"

© Барановська Н., 2017

Висвітлено громадську, науково-педагогічну, архітектурно-будівельну та підприємницьку спадщину Івана Левинського, яка мала видатні наслідки для розвитку Львова як прогресивного європейського міста і зробила великий вплив на розвиток Галичини, національної культури та економіки України. З'ясовано, що І. Левинський створив наукову архітектурну школу, розробив власну систему підготовки інженерних кадрів, був засновником національного промислу, одним із творців стилю львівської сецесії, організатором інженерного руху в Галичині, відзначився на ниві пам'яткоохоронної діяльності та прославив Львівську політехніку як провідний вищий технічний заклад краю.

Ключові слова: Іван Левинський, спадщина, Львів, Галичина, національна культура, новаторство, європейський рівень.

Attention is paid to the issues of the historical and cultural heritage of prominent figures of the Ukrainian past, its influence on cultural and socio-economic changes, transformational and processes of modernization in Ukraine, and to the formation of a distinctive national socio-cultural space in the modern conditions of Ukrainian state-building, growth of national consciousness and the manifestation of Ukrainian identity.

The article is about Ivan Levynskyi's public, scientific, pedagogical, architectural, construction and business heritage, which had outstanding consequences on the development of Lviv as progressive European city and had a great influence on the development of Galicia, national culture and economy of Ukraine. It was found out that the outstanding graduate and teacher of Lviv Polytechnic I. Levynskyi had left a multifaceted legacy capable to represent our state in the whole world worthily. He created a scientific and architectural school, trained many talented Ukrainian architects, and was himself an example of an architect of tireless work and endurance. The magnitude of his thinking and the dynamism of scientific developments accumulated and embodied in the structures of Lviv a huge energy of architectural quest, functionality and aesthetic perfection. Through his nationalistic searches, he contributed to the practical realization of the conceptual plans of the creators of Ukrainian style, based on the traditions of folk art. He was one of the founders of Lviv's secession, developing the theory of "rational architecture", contributed to the cooperation of professional architecture with industrial production. As a scientist and teacher, he developed his own system of training engineers, supported the development of scientific and technical research and dissemination of the results among all-Ukrainian audience, was one of the organizers of the engineering movement in Galicia. He was a founder and a member of the Ukrainian technical and cultural societies, head of the Educational Workers' Society "Postup". He became the founder of the Ukrainian national craft - the production of gypsum, woodwork, roofs, facing tiles and artificial stone, majolica and tiled stoves. By this I. Levynskyi contributed to the development of the regional economy, the professional development of ceramic production on the basis of professional pottery, and ceramic products of its factories received international recognition and awards. Many ceramists of Galicia have been professionally trained on his enterprises, which had created competition for European masters, gradually replacing them from the factories of the region. The successful entrepreneur I. evynskyi owned the best building materials factory in Lviv and a construction firm which took part in the construction and artistic design of many prominent buildings of Lviv, creating conditions for the cooperation of professional architects and industrial production.

Key words: I. Levynskyi, heritage, Lviv, Galicia, national culture, innovation, European level.

Постановка проблеми. У сучасних умовах українського державотворення, зростання національної свідомості та вияву української ідентичності посилюється увага до питань історичної та культурної спадщини, завдяки якій сформувався самобутній соціокультурний простір України, здатний гідно репрезентувати нашу державу перед

міжнародною спільнотою. Спадщина світового рівня видатних діячів українського минулого, її вплив на культурні та соціально-економічні зміни, трансформаційно-модернізаційні процеси в Україні викликає надзвичайний інтерес українських дослідників. Важливу роль у формуванні національної спадщини та її інтеграції у світове історико-культурне середо-

вище мала різностороння діяльність Івана Левинського – видатного українського науковця, педагога, громадського діяча та мецената, архітектора та підприємця-новатора. Непересічною є його роль для освітнього, промислового, архітектурно-будівельного розвитку Львова, Галичини та всієї України кінця XIX – початку XX ст., привернення уваги міжнародних культурних організацій до унікальної національно-культурно-культурної спадщини.

Значний внесок у наукову розробку питань, пов'язаних із професійною діяльністю Івана Левинського, зробили праці О. Ноги, І. Жука, Ю. Бірюльова, І. Олексина та інших. Однак на проблему висвітлення його поліфункціональної, прогресивної ролі у формуванні історико-культурної спадщини України звернено ще недостатньо уваги. Тому **метою цієї статті** є аналіз багатогранності спадщини Івана Левинського, її європейського рівня та ефективного впливу на розвиток національної освіти, науки, архітектури, будівництва, підприємництва та громадської роботи.

Результати дослідження. У другій половині XIX ст. Галичина як провінція Австрійської монархії, завдяки автономії, отриманій у 1867 р., починає стрімко розвиватися. Львів формується як сильний економічний та мистецький центр Галичини. Цьому сприяли кілька чинників, зокрема, стрімкий темп та масштаби міського будівництва, урбанізація й мистецьке та ділове пожвавлення, розвиток технічної та промислово-будівельної індустрії. У 90-х роках XIX ст. у місті швидко будували урядові та громадські будівлі, житлові будинки, було прокладено десятки нових вулиць. Тут з'явився головний галицький залізничний вузол, містилися великі торгово-фінансові, промислові та будівельні фірми, зростало значення вищої технічної та мистецької освіти, народжувалася нова архітектура та пов'язане з нею декоративне мистецтво.

Велику роль у становленні нового науково-освітнього та промислово-мистецького обличчя Львова як столиці Галичини на переломі XIX і XX століть відігравав знаменитий Політехнічний інститут, що відзначався високим рівнем інженерної освіти. Його випускники та викладачі створювали своєрідну інтелектуальну та художньо-промислову атмосферу, що сприяла глибокій трансформації міського середовища, перетворювала Львів на прогресивне європейське місто. Одним із них був Іван Левинський, науково-педагогічна, громадська, архітектурна та підприємницька діяльність якого мала видатні наслідки для розвитку Львова, галицького краю та збагачення національної історико-культурної спадщини.

Початкові технічно-прикладні знання І. Левинський отримав у Реальній школі, від якої веде свій

початок теперішній Національний університет “Львівська політехніка”. Вищу освіту здобував у Технічній академії, яка тоді розташовувалася у центрі культурного життя Львова – на розі Театральної і Вірменської, поруч із театром Скарбека та Народним домом. Опанувавши упродовж 1869–1874 рр. основи архітектурного проектування, І. Левинський з відзнакою закінчив Технічну академію, отримав диплом архітектора та право залишитись на рідному будівельному відділі. Однак спочатку поринув у громадську роботу.

І. Левинський став ініціатором організації низки промислово-технічних товариств і виставок. 30 травня 1877 р. був одним із 22-х засновників Товариства вишколених техніків. У 1878 р. цю організацію перейменовано у Політехнічне товариство, метою якого стало об'єднання всіх працівників технічних галузей Галичини, щоби “через наукові і технічні досягнення спричинитись до їх розвитку, впливати на розвиток промисловості краю” [1, с. 13]. Одним із важливих завдань товариства було піднести технічну освіту на належний рівень у суспільстві. Політехнічне товариство стало найбільшою і найвпливовішою корпорацією представників технічного фаху і потужною силою у науково-технічному розвитку галицького краю. У 1879 р. воно утворило 2 фахові комісії – інженерну та архітектурську, які були задіяні у створенні художньо-промислових шкіл, організації промислових музеїв та виставок, розвитку вітчизняного промислу [2, с. 6–53].

Самостійну архітектурну діяльність І. Левинський розпочав у 1881 р., коли відкрив у Львові проектно-технічне бюро, робота в якому принесла йому ім'я та провідні позиції в обраній професії. У 80-х рр. XIX ст. він паралельно розпочинає також підприємницьку діяльність, створивши у Львові фабрику з виготовлення кераміки та інших будівельних матеріалів. У 1889 р. заснував фабрику з виготовлення цегли та дахівки й “Фабрику кахлевих печей”, де, завдяки залученню до співпраці гончарів і досвідчених керамістів, започаткував професійний розвиток українського керамічного виробництва. Одна з його фабрик займалася виготовленням гіпсу в промислових масштабах, патент на виготовлення якого вперше в Україні був зареєстрований у 1899 р. Для облицювання інтер'єрів та екстер'єрів, його фабрики першими в Україні розпочали виробництво облицювальної плитки для стін, різної конфігурації підлогової плитки, майоліки та штучного каменю за допомогою новаторського методу пресування під паром піску, гіпсу та вапна. Щороку на цих підприємствах виготовляли 10000 м² штучного каменю, який добре витримував атмосферні впливи і був дешевшим за природний аналог. А додавання до

нього в різних пропорціях столярного клею, цементу, барвників давало змогу створювати псевдограніт і псевдомармур, які прекрасно надавалися до шліфування [3].

Підприємства І. Левинського стали одними із виявів його любові до української народної творчості. Адже для своїх керамічних виробів він використав багату скарбницю української орнаментики і показав світові велику артистичну вартість українського народного мистецтва. У керамічних виробках фабрики Левинського народна стилістика перепліталася з елементами традиційного декору професійних виробів XV–XVIII ст. [4, с. 181].

І. Левинський організував професійне залучення місцевих архітекторів, художників та скульпторів до проектування оригінальних зразків плиток для підлоги і стін, посуду і декоративних ваз, кахельних печей і кухонь, опалювальних і декоративних камінів. Через його фірми пройшли і здобули фахову освіту багато молодих талановитих випускників технічних закладів з різних міст: Чернівців, Кракова, Варшави, Коломиї, Львова та ін.

На основі попереднього досвіду, здобутого в галузі підприємництва, І. Левинський створив багатогалузевий фабричний комплекс, що першим у Галичині застосовував залізобетонні конструкції у спорудженні будівель, обслуговував увесь будівельно-технологічний цикл – від архітектурних проектів до будівництва “під ключ” та художнього оздоблення. Його фірма не просто зводила споруди, вона облаштовувала території, створювала під’їзні шляхи, а за комплексної забудови брали до уваги містобудівельну розв’язку.

Як учасник Політехнічного товариства, І. Левинський сприяв об’єднанню науково-технічних і культурно-освітніх українських сил у Галичині та піднесенню їхньої самосвідомості. Першим прикладом цього стала підготовка і проведення Краєвої виставки у Львові в 1894 р. Для її окремого Українського відділу І. Левинський разом із В. Шухевичем та Ю. Захарієвичем спеціально створили павільйон, де виставили свою продукцію українські технічні, промислові, художньо-культурні організації та фірми, а також окремі промисловці чи українці – члени польських товариств [5, с. 204, 304, 382]. І. Левинський був членом комітету з підготовки Галичини до Всесвітньої виставки в Парижі у 1900 р., яка гідно репрезентувала Галицький край перед світовою громадськістю та відіграла велику роль у поширенні українських народних традицій і професійного мистецтва кінця XIX століття [6, с. 45]. Вироби фабрик І. Левинського успішно конкурували з керамічним виробництвом у Варшаві, Відні та Празі.

Прославившись на ниві підприємництва та громадської роботи, він розпочинає діяльність як

педагог та активний пропагандист розвитку промислово-технічної освіти. Важливі завдання у цій галузі ухвалив Другий з’їзд техніків у Львові в 1886 р., що визначив завдання щодо необхідності перебудови системи навчання Львівської політехніки та промислових шкіл [7, с. 140]. З огляду на це, І. Левинський при промислових і будівельних майстернях відкрив фахові школи, які щорічно випускали велику кількість висококваліфікованих робітників і майстрів. Це були найбільші навчальні заклади такого типу в Галичині. Тільки у 1898 р. вони випустили 52 спеціалісти [8]. У 1900 р. з групою інтелігенції І. Левинський започаткував “Руську ремісничу і промислову бурсу”, де вивчалися художньо-виробничі дисципліни. Був керівником освітянського робітничого товариства “Основа”.

У 1901 р. після успішного завершення будівництва львівського міського театру І. Левинський стає викладачем Політехнічної школи, де навчалося чимало молодих українців, зокрема з Наддніпрянщини [9, с. 25]. 9 жовтня 1901 р. Франц-Йосиф призначає його надзвичайним професором утилітарного будівництва. А вже 1902 р. проф. І. Левинський очолив одну із найперспективніших кафедр при будівельному факультеті – кафедру ужитково-колієвого будівництва. Створення цієї кафедри було важливою вимогою розвитку технічної освіти в Галичині, коли з’явилися нові, утилітарні типи архітектурних споруд, закладалися основи фабрично-заводської промисловості та “нового модерністичного розуміння естетичних засад будівлі” [10, с. 199].

Основні завдання кафедри І. Левинський озвучив на її урочистому відкритті і вони полягали в єдності науки, техніки та мистецтва, використанні кращих досягнень зарубіжного проектування, зв’язку теорії архітектури та практики. “Архітектура не повинна трактуватися окремо від всіх технічних досягнень, а до них пристосовуватись. Старатись треба думкою і працею досягнути всі чинники мистецтва і техніки... Молоді архітектори повинні сміливо стояти на стороні добрих матеріалів, раціональної конструкції, художнього вигляду...” [11, с. 54]. Крім основного курсу утилітарного будівництва, який читався на будівельному відділі, проф. І. Левинський викладав курс залізничного будівництва на відділі інженерії, постійно влаштовував звіти з історії архітектури. З просвітницькою метою організовував відвідини студентами культурно-промислових об’єктів, екскурсії в найвіддаленіші куточки Австро-Угорської імперії.

Проф. І. Левинський мав вроджений талант вихователя, наставника, а педагогічна робота була важливим аспектом його діяльності. Він розробив власну систему навчання студентів. Навчальна методика, яку застосовував учений, відзначалася

дохідливістю та ефективністю. В ній не було рутини чи академічної сухості. Водночас І. Левинський сприяв поступовому насиченню навчального процесу науковим матеріалом, фундаментальним за своїм змістом. Він проводив додаткові семінари, на яких обговорювалися перспективи та шляхи розвитку архітектури й новітніх технологічних конструкцій [12, с. 320–321; 332–334]. Формулюючи основні критерії, яким повинна відповідати архітектурна споруда, наголошував, що “фантазія і форма повинні йти в парі з конструкцією і функціональністю” [13, с. 11]. І. Левинський створив і обґрунтовував студентам свою класифікацію архітектури, виділивши утилітарні, монументальні і пам’ятникові споруди. Відповідно до цієї класифікації він чітко розмежовував функції архітектора і будівельника та розрізняв характер архітектурних планів. У своїх наукових рефератах професор глибоко аналізував питання парцеляції будівельних ґрунтів і гігієни будівлі. З метою оцінки рівня фаховості у виконанні студентами горизонтальної проєкції, впровадив критерії “господарності” і вартісності”, а план, який найбільше відповідав цим критеріям, називав раціональним і функціонально продуманим.

Велике значення у науково-педагогічній роботі І. Левинський звернув на архітектурне проєктування як сполучну ланку між лекціями, практичними вправами та діями майбутніх архітекторів. Саме проєктування, на його думку, мало виробити у студентів навички самостійної архітектурної діяльності.

Власні архітектурні проєкти, які стали зразком для наслідування студентами-архітекторами та призвели до глибокої архітектонічної трансформації Львова, вчений створював у стилі українського модерну. Вносив у них елементи традицій національного будівництва Гуцульщини, Бойківщини та Наддніпрянщини. Розробив раціональний аспект у проблематиці львівської сецесії, що розвивалася у столиці Галичини в першому десятиріччі XX ст. як стиль західноєвропейського взірця, втілюючись у конкретних і етнічно своєрідних формах. Використовуючи обширний етнографічний матеріал, І. Левинський як основу нового стилю декларував звернення до народної творчості і відродження принципів селянського ручного ремесла [14, с. 27–29]. Сполучними ланками архітектурної композиції сецесійних пошуків вважав твори образотворчого і декоративного мистецтва, а головним формоутворювальним принципом – розуміння кожного архітектурного твору як органічно цілісного об’єкта. Аналог такої цілісності художньої структури вбачав у природі, уподібнюючи архітектурну форму до живого організму та пропагуючи безперервний взаємозв’язок функціонального та естетичного.

Маючи у своїй фірмі колосальний науково-мистецький потенціал, а для втілення художніх задумів – величезну фабрику будівельно-художнього промислу, І. Левинський проводив мистецько-художні дослідження, щоби знайти для кожної споруди специфічний формотворчий, орнаментальний та естетичний підхід, надати їй національного і водночас європейського колориту. Основною темою декоративного оздоблення споруд були керамічні композиції у вигляді фризів і прямокутних панно під вікнами, які виготовлялися на керамічній фабриці І. Левинського. Справедливий та совісний, він вимагав від своїх працівників передовсім якісної праці, що високо оцінили європейські підприємці. Вироби його фабрик за високу якість і мистецький рівень отримували численні міжнародні нагороди.

Чимало новачків запровадив учений в архітектуру багатоквартирних будинків. Намагаючись прищепити на львівському ґрунті традиції кооперативного будівництва, розвинутого в Німеччині, він виступав як противник рутинного звичаю будувати кам’яниці суцільним “фронтом” і пропагував, як альтернативу “групову систему” забудови з відступом від лінії тротуару і забезпеченням відповідного місця під озеленення. Цікавий підхід застосовував у плануванні груп будинків у тих випадках, коли не було можливості робити відступи між будівлями. Стверджував, що просторово-планувальна структура виявляється і ззовні споруди, а тому виявив неабияку майстерність у внутрішньому плануванні – винахідливому і вигідному взаємному розташуванні приміщень, сходової клітки та подвір’я. І. Левинський проявив себе великим майстром адаптації будівлі до нових потреб коштом якнайменших переробок, створюючи можливості зміни функцій приміщень.

У 1904 р. проф. І. Левинський був одним із організаторів при Львівській політехніці гуртка “Зв’язку студентів архітектури”, що брав активну участь у залученні майбутніх архітекторів до реальної праці, проводив лекції, диспути та конкурси з історії архітектури, допомагав студентській молоді знайти свій шлях у світі мистецтва [15, с. 380].

Завдяки науковій і викладацькій діяльності І. Левинського Львівська політехніка на початку XX ст. стає центром підготовки українських архітекторів та осередком пошуків галицького варіанту українського національного стилю. У 1905–1910 рр. тут формується напрям східно-галицької архітектурної школи з яскраво вираженими тенденціями використання народних традицій.

І. Левинський був одним із професорів, які керували художньою діяльністю “Крайової Керамічної дослідної станції”, що існувала при Львівській політехніці. Вона підготувала високо-професійних техніків, хіміків, художників кераміч-

ного промислу та відіграла знаменну роль у становленні основних центрів художньо-промислового виробництва та освіти в Галичині, організації конкурсів та виставок.

Поєднуючи наукову, навчально-методичну та практичну діяльність у роботі зі студентами, проф. І. Левинський мав значний особистий вплив на формування молодшої генерації архітекторів Львова. Відповідно до навчальної програми він опікувався студентами останніх років навчання – четвертого і п'ятого, які проходили практику в його проектно-будівельній фірмі, а нерідко після закінчення навчання у політехніці, ставали її працівниками. Під його керівництвом випускники Львівської політехнічної школи, що працювали художниками у керамічному промислі, не тільки розробляли старі керамічні форми, а й створювали нові напрями у розвитку декоративної промислової кераміки.

У 1907 р. під керівництвом І. Левинського у Львові засновано “Руський керамічний гурток, що став першою всеукраїнською технічно-художньою організацією. Він об'єднав у своїх лавах українських інженерів, техніків, художників і ремісників Галичини, Буковини, Закарпаття та Східної України. При керамічних фабриках І. Левинський заснував курси, слухачі яких набували професійних знань і могли відкривати власні майстерні.

Він брав активну участь у пам'яткоохоронній та меценатській діяльності. Збудував дім для Українського педагогічного товариства та кілька будинків-читалень. У 1908 р. церковний музей митрополита Шептицького – нині Національний музей у Львові – отримав від І. Левинського велику збірку виробів його керамічних майстерень. [16]. З 1910 р. він був членом першої кураторії Національного музею, а з 1914 р. – членом відділу Товариства охорони української старовини у Львові. Найтяжчим випробуванням у житті професора був вимушений відхід у листопаді 1918 р. з викладацької роботи в Політехнічній школі через його відмову скласти присягу на вірність польській державі.

Висновки. Видатний випускник і викладач Львівської політехніки І. Левинський залишив по собі багатогранну спадщину всеукраїнського масштабу, що характеризувалася новаторством та відповідала європейському рівню. Створив наукову архітектурну школу, підготував чимало талановитих українських архітекторів, сам був взірцем архітектора, невтомного у праці та витривалості. Масштабність його мислення і динамізм наукових розробок акумулювали і втілили у спорудах Львова величезну енергію архітектурних пошуків, функціональність та естетичну довершеність. Своїм народностильовим підходом він сприяв практичній реалізації концептуальних задумів творців українського стилю, що ґрунтувався на традиціях

народного мистецтва. Був одним із творців львівської сецесії, розробивши теорію “раціональної архітектури”, сприяв співпраці професійної архітектури з промисловим виробництвом, вивів його на конкурентний міжнародний рівень. Як науковець і педагог розробив власну систему підготовки інженерних кадрів, сприяв розвитку науково-технічних досліджень і поширенню отриманих результатів на всеукраїнську аудиторію, був одним із організаторів інженерного руху в Галичині, новатором української технічної освіти, засновником та членом українських технічних і культурних товариств. Став засновником українського національного промислу, що ґрунтувався на прогресивних технологіях: виробництва гіпсу, столярських виробів, дахівки, облицювальної плитки, штучного каменю, майоліки та кахлевих печей. Цим І. Левинський сприяв розвитку української економіки, професійному розвитку керамічного виробництва на базі професійного гончарства, а керамічні вироби його фабрик отримали міжнародне визнання та нагороди. На його підприємствах пройшли професійне становлення багато керамістів Галичини, які створювали конкуренцію європейським майстрам, поступово витісняючи їх із фабрик галицького краю. Успішному підприємцю І. Левинському належали найкращі у Львові фабрика будівельних матеріалів і будівельна фірма, що взяли участь у спорудженні та художньому оформленні багатьох видатних будівель Львова, створивши умови для співпраці фахових архітекторів і промислового виробництва.

1. Нога О. Іван Левинський: художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч [Текст] / Олесь Нога, передм. І. Гургула. – Львів: Основа, 1993. – 76, [1] с.: порт.: 6 арк. іл.
2. Pamiętnik jubileuszowy (1877–1902). – Lwow, 1902.
3. Оленська О. Іван Левинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stryi.com.ua/history/slavetna-stryishchyna/1827-levynskiy-ivan>
4. Бірюльов Ю. Захаревичі: Творці столичного Львова / Ю. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 2010. – 336 с.
5. Зоря. – Львів, 1893. – Ч. 10.
6. Czasopismo Techniczne. – Lwow, 1899.
7. W sprawie III zjazdu technikow polskich we Lwowie // Czasopismo Towarzystwa Technicznego Krakowskiego. – Krakow, 1894. – No. 13.
8. ЛД НБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. – ТЛБ. – 96.
9. Федосова І. В. Розвиток вищої інженерно-технічної освіти в Україні (кінець XIX – перша половина XX ст.): монографія / І. В. Федосова. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. – 397 с.
10. Стрийщина: історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк, 1990. – Т. 2. – 604 с.
11. Czasopismo Techniczne. – Lwow, 1902.
12. J. Lewinski. Znaczenie rzutu poziomego w budownictwie uylitarnem // Czasopismo Techniczne. – Lwow, 1903. – No. 23–24.
13. Жук І. Іван Левинський – портрет на фоні епохи / І. Жук // Галицька брама. – 1995. – № 7.
14. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії / Ю. Бірюльов. – Л.: Центр Європи, 2005. – 184 с.
15. Czasopismo Techniczne. – Lwow, 1904.
16. Радіо Свобода. Культура: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/890963.html>.

References

1. Noha O. (1993), *Ivan Levynsky: artist, architect, industrialist, educator, public figure* [Text], The foreword. Gurgula I., Osnova, Lviv, 76, [1] p.: port.: 6 il. sheets.
2. *Pamiętnik jubileuszowy (1877–1902) (1902)*, Lwow. (pol.).
3. Olenska O. Ivan Levynskyi, available at: <http://www.stryi.com.ua/history/slavetna-stryishchyna/1827-levynskyi-ivan>
4. Biriulov Y. (2010), *Zakhareychi: Creators of the metropolitan Lviv, Center of Europe*, Lviv, 336 p.
5. *Zoria* (1893), Lviv, 10. (ukr).
6. *Czasopismo Techniczne* (1899), Lwow. (pol.).
7. *W sprawie III zjazdu Techników Polskich we Lwowie* (1894), *Czasopismo Towarzystwa technickiej Krakowskiego*, Krakow, 13. (pol.).
8. *Lviv state V. Stefanyk national library, Department of Manuscripts*, TLL, 96.
9. Fedosova I. V. (2014), *Development of higher engineering education in Ukraine (end of the XIX – early XX century): monograph*, FOP Zhovtyi O., Uman, 397 p.
10. *Striishchyna: historical-memoir collection* (1990), New York, Vol. 2, 604 p.
11. *Czasopismo Techniczne* (1902), Lwow.
12. J. Lewinski. *Znaczenie rzutu poziomnego w budownictwie uylitarnem* (1903), *Czasopismo Techniczne*, Lwow, Vol. 23; Vol. 24.
13. Zhuk I. Ivan Levynskyi – a portrait on the background of the era (1995), *Galitskaia brama*, Vol. 7.
14. Biriulov Y. (2010), *Art of the Lviv Secession*, – Lviv, Center of Europe: 184 p.
15. *Czasopismo Techniczne* (1904), Lwow. (pol.).
16. *Radio Liberty. Culture: official site*, available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/890963.html>.